

Максим Грищук
*здобувач наукового ступеня
доктора філософії в галузі права
Тернопільського національного економічного університету,
Перший заступник керівника
Спеціалізованої антикорупційної прокуратури*

ЛІКАРСЬКА ТАЄМНИЦЯ, ЇЇ ЮРИДИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ СПЕКТ

Сьогодні для організації боротьби з пандемією виникла нагальна потреба в отриманні розширеної інформації про захворювання коронавірусною хворобою. Для ефективного впливу на розповсюдження цієї хвороби часто необхідно використовувати і розповсюджувати конфіденційну інформацію, яка пов'язана з лікарською таємницею. Отже, для з'ясування правомірності використання інформації, що охоплена лікарською таємницею ми присвятили дане дослідження. Метою нашого дослідження було підкреслити юридичне закріплення гарантії лікарської таємниці в умовах пандемії і водночас вплив цих гарантій на роботу правоохоронних органів в умовах карантину.

Об'єктом дослідження є тенденції розслідування кримінальних проваджень, а предметом є висвітлення особливостей та основних рис розслідування та процесуального керівництва кримінальними провадженнями в умовах пандемії.

На виконання даної мети було поставлено завдання співставити процесуальні питання щодо лікарської таємниці у різних законодавчих актах і прослідкувати їх вплив на здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях в умовах пандемії емпіричними аналітично-інформаційними методами дослідження.

З огляду на вище вказане доречно підкреслити: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» – зазначено в статті 3 Загальної декларації прав людини [1]. Також у статті 12 йдеться про те, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань».

Право на повагу до приватного і сімейного життя також закріплено у статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [2]. Тому вона гарантує право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється відповідно до закону і є необхідним у правовому, демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки чи економічного добробуту країни, та здійснюється для запобігання заворушень чи злочинів, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Конституція України, як основний документ гарантує захист вказаного права. Зокрема, у статті 32 зазначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, окрім передбачених Конституцією України випадків. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [3].

І хоча в Конституції України та вищезазначених міжнародних нормативно-правових актах чітко не визначено критерії лікарської таємниці, останню можна віднести до конфіденційної інформації, що вимагає особливого законодавчого, правового та соціального поводження.

Визначення конфіденційної інформації детально регламентовано статтею 11 Закону України «Про інформацію». Інформація про стан здоров'я також належить до цього розділу [4].

У статті 286 Цивільного кодексу України, теж йдеться про право на таємницю про стан здоров'я. Зокрема, у частині 1 вказано, що фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, про факт звернення за медичною допомогою, про діагноз, а також про відомості, одержані в результаті її медичного обстеження.

Відповідно до ч. 3 цієї статті, фізична особа зобов'язана утримуватися від поширення інформації, зазначеної у частині першій цієї статті, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків або з інших джерел [5].

У Основах законодавства України про охорону здоров'я так само закріплені норми щодо лікарської таємниці [6].

Зокрема, в ст. 40 Основ йдеться про те, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і

сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Вочевидь, під категорію інших осіб підпадають працівники правоохоронних органів, яким при здійсненні досудового розслідування стало відомо про інформацію, яка може містити медичну таємницю.

Крім того, Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України чітко закріпленні повноваження слідчих та прокурорів щодо дотримання лікарської таємниці [7].

Зокрема, у ст. 65 КПК України зазначено, що не можуть бути допитані як свідки медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю. Аналогічне право не давати покази (не відповідати на запитання) при допиті в якості свідка з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі, зокрема і лікарська таємниця, міститься у ст. 224 вказаного Кодексу.

Однак, при здійсненні досудового розслідування у правоохоронних органів часто виникає необхідність в отриманні речей та документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Відповідно до ст. 162 КПК України до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, також належать відомості, які можуть становити лікарську таємницю.

Порядок отримання доступу до таких відомостей чітко визначений у Главі 15 КПК України «Тимчасовий доступ до речей і документів».

Слід зазначити, що правоохоронні органи мають право на доступ до відомостей, що містять охоронювану законом таємницю лише за певних умов.

Зокрема, ч.6 ст. 163 КПК України визначено, що слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених частиною п'ятою цієї статті (сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у

зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні) доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

На практиці, найчастіше використання відомостей, що містять лікарську таємницю при здійсненні розслідування кримінальних проваджень саме Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) за процесуального керівництва Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) зводиться до збирання характеризуючих даних на осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності та перевірки належної процесуальної поведінки (чи не використовує особа стан здоров'я, як спосіб уникнення від відповідальності чи для затягування процесуальних строків).

Часто самою стороною захисту в судових засіданнях пред'являються відомості, що являються лікарською таємницею для долучення до матеріалів клопотання чи справи з метою використання їх для характеристики особи підозрюваного (обвинуваченого) та посилання на них як відомостей, які характеризують незадовільний чи поганий стан здоров'я особи з метою отримання певних переваг при обранні міри запобіжного заходу чи винесенні вироку в суді.

З початком пандемії захворювання на Covid-19 в Україні правоохоронні органи не припинили своєї діяльності, однак обмеження, визначені у рішеннях Уряду та змінах до законодавства все ж таки визначили особливості роботи НАБУ/САП на вказаний період.

Зокрема, внесені зміни до ст. 27 КПК України, якими надано право слідчому судді та суду приймати рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь в судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи [8].

Цією ж нормою також визначено, що слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у разі, якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні

може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом. Тобто, при оголошенні відомостей, що містять лікарську таємницю, суд може винести ухвалу про слухання такої інформації у закритому судовому засіданні.

Однозначно, що карантинні дії відбилися на роботі судових органів. Голова Ради суддів України 16 березня звернувся із листом до судів, у якому рекомендував на період карантину встановити особливий режим роботи судів, а саме: роз'яснити громадянам можливість відкладення розгляду справ та можливість розгляду справ у режимі відео конференції, припинити проведення особистого приймання громадян керівництвом суду, обмежити допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками процесу, обмежити допуск до суду осіб з ознаками респіраторних захворювань, ознайомлення учасників процесу з матеріалами справ за наявності технічної можливості здійснювати шляхом надсилання сканкопій матеріалів на електронну адресу, заяви про ознайомлення приймати через дистанційні засоби зв'язку, зменшити кількість судових засідань протягом робочого дня, за можливості здійснювати судовий розгляд у порядку письмового провадження. Вища рада правосуддя 26 березня надала аналогічні рекомендації судам [9]. 30 березня Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [10], суть якого по відношенню до провадження судових процесів аналогічна.

Таким чином можемо констатувати, що, ухвалені зміни аж до завершення карантину вносять деякі корективи в роботу судової та правоохоронної системи.

Дотримання лікарської таємниці в умовах пандемії має певні особливості, однак в роботі правоохоронних органів (НАБУ/САП) фактично зводиться до збору характеризуючих даних щодо осіб, які притягуються до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk (дата звернення 28. 05. 2020 р).

2. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf (дата звернення 28. 05. 2020 р).
3. Конституція України Із змінами, внесеними згідно із Законами на 03. 09. 2019, № 27-IX ВВР, 2019, № 38, ст.160. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
5. Цивільний кодекс України URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
6. Закон України. Основи законодавства України про охорону здоров'я (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19) URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
7. Кримінальним процесуальним кодексом України URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
8. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб" щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-20> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
9. Куйбіда Роман, Серета Максим, Смалюк Роман Судова влада на карантині: як COVID-19 вплинув на українські суди / Центр політико-правових реформ URL. <https://rpr.org.ua/news/sudova-vlada-na-karantyni-iaak-covid-19-vplynuv-na-ukrains-ki-sudy/> (дата звернення 28. 05. 2020 р).
10. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20> (дата звернення 28. 05. 2020 р).